

Voorlichting over dementie

Citation for published version (APA):

Mol, M. E. M., van Boxtel, M. P. J., & Jolles, J. (2004). Voorlichting over dementie: effectiviteit van een voorlichtingsavond. *Tijdschrift voor Gerontologie en Geriatrie*, 35(2), 72-75.

Document status and date:

Published: 01/01/2004

Document Version:

Publisher's PDF, also known as Version of record

Please check the document version of this publication:

- A submitted manuscript is the version of the article upon submission and before peer-review. There can be important differences between the submitted version and the official published version of record. People interested in the research are advised to contact the author for the final version of the publication, or visit the DOI to the publisher's website.
- The final author version and the galley proof are versions of the publication after peer review.
- The final published version features the final layout of the paper including the volume, issue and page numbers.

[Link to publication](#)

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal.

If the publication is distributed under the terms of Article 25fa of the Dutch Copyright Act, indicated by the "Taverne" license above, please follow below link for the End User Agreement:

www.umlib.nl/taverne-license

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us at:

repository@maastrichtuniversity.nl

providing details and we will investigate your claim.

Voorlichting over dementie

Effectiviteit van een voorlichtingsavond

Martine E.M. Mol, Martin P. J. van Boxtel, Jelle Jolles^a

Samenvatting

Over de onderwerpen 'geheugen' en 'dementie' wordt veel voorlichting gegeven. Echter, de effectiviteit van deze voorlichting is tot nu toe slechts weinig onderzocht. In voorliggend onderzoek wordt de effectiviteit van een lezing uit een lezingencyclus over dementie geëvalueerd in termen van toegenomen kennis van het publiek. Uit de resultaten blijkt dat de kennis over het onderwerp is toegenomen en dat het publiek tevreden was na afloop van de lezing. Tevens kwam naar voren dat er een grote behoefte is aan deze vorm van voorlichting, zowel voor de bezoekers met een professionele achtergrond als voor de mensen die de lezing bezochten omdat ze zich zorgen maakten over hun eigen geheugen of dat van een naaste.

Summary: *Education about dementia; Effectiveness of a public lecture.* Memory and dementia are often topics of educational activities, however there is only limited information about the effectiveness of this education. In this study the effectiveness of a lecture, as part of a series of lectures about dementia, has been evaluated. The results showed an improvement in knowledge after the lecture and the participants were satisfied afterwards. Finally, it showed that there is a need for this kind of education; for professionals and for people who were worried about their memory or their partners' memory.

Trefwoorden: voorlichting, dementie, effectiviteit, kennisoverdracht
Tijdschr Gerontol Geriatr 2004;35: 72-5

Inleiding

Geheugenklachten en vragen over dementie komen bij ouderen veel voor. Dergelijke problemen, kunnen de kwaliteit van leven nadelig beïnvloeden.^{1,3} Alhoewel er veel voorlichting wordt gegeven over dementie door verschillende instanties, gezondheidszorginstellingen, zorgorganisaties en gespecialiseerde centra zoals de geheugenpoliklinieken en Alzheimer Centra in Nederland, is de effectiviteit van informatieve voorlichting nog maar weinig onderzocht. Uit een

klein aantal studies die op dit gebied is gedaan vanuit Alzheimer Centrum Limburg, blijkt doorgaans wel dat na afloop van een voorlichtingsbijeenkomst de kennis over het onderwerp is gestegen.^{4,5}

De gepresenteerde informatie op een voorlichtingsbijeenkomst kan in belangrijke mate bijdragen tot vermindering van onzekerheid en verhoging van gevoel van controle.^{6,7} Aangezien subjectieve geheugenklachten vaak berusten op factoren, zoals onzekerheid en het gevoel minder controle te hebben over het eigen geheugenfunctioneren, kunnen mensen met deze klachten mogelijk baat hebben bij voorlichting.^{1,3} Ook voor mensen met een objectief vastgestelde cognitieve stoornis en voor hun partners of begeleiders kan voorlichting een hulpmiddel zijn om beter met de situatie om te gaan.⁸ Men heeft beter begrip van de situatie en kan beter omgaan met de consequenties van de disfuncties en belevingsproblematiek. Behalve de doelgroep van ouderen en hun steunsysteem blijken ook hulpverleners en professionals, die in praktijk met de doelgroep werken, geïnteresseerd in informatie over het onderwerp.⁹ Men heeft er direct belang bij om over het onderwerp te leren en hun kennis uit te breiden en daardoor beter om te kunnen gaan met de problematiek. Redenen hiervoor kunnen zijn dat de deskundigen op de hoogte willen blijven van de ontwikkelingen op hun vakgebied en overeenstemming willen hebben met de overige hulpverleners in termen van theoretische uitgangspunten en aanpak.¹⁰ Immers, cognitieve problemen zijn onderwerp van meerdere disciplines, zoals onder andere neurologie, psychiatrie en gedragswetenschappen. Om die reden is bijscholing en optimalisering van de laatste ontwikkelingen op deze gebieden gewenst.¹¹

De voorliggende studie heeft als doel aan te tonen dat het mogelijk is om zowel leken als professionals kennis bij te brengen op het gebied van dementie door middel van een enkele lezing. Het geven van lezingen is een veel gebruikte methode om kennis over te dragen.¹² Met name de relatief lage kosten, de mogelijkheid tot interactie met deskundigen en de laagdrempeligheid zijn voordelen van lezingen voor het publiek. Een lezing heeft ook nadelen. Zo is het vaak moeilijk om de inhoud van de lezing goed te laten aansluiten op het niveau van de toehoorder. Om kennisoverdracht te laten plaatsvinden is dit belangrijk, aangezien het opslaan van nieuwe informatie de meeste kans van slagen heeft als de toehoorder

^a European Graduate School of Neuroscience (Euron), Universiteit Maastricht, Vakgroep Psychiatrie en Neuropsychologie

Correspondentie:

J. Jolles, Instituut Hersenen en Gedrag, Vakgroep Psychiatrie en Neuropsychologie, Universiteit Maastricht, Postbus 616, 6200 MD Maastricht, Tel. 043-3881041, Fax 043-3884092, E-mail: J.Jolles@np.unimaas.nl

verbanden kan leggen met gerelateerde, reeds opgeslagen informatie.¹³ Daarnaast wordt de mate van kennisoverdracht door een lezing beïnvloed door de expressiviteit van de spreker en de motivatie van de toehoorders.^{12,14}

De lezing die geëvalueerd werd in voorliggend onderzoek vond plaats op één avond en was onderdeel van een lezingenreeks rond het thema dementie, de 'Dialogen rond Dementie', een activiteit van het in 2000 opgerichte Alzheimer Centrum Limburg. In de lezing werd het onderwerp 'dementie en depressie' belicht, waarin deskundigen vertelden over de relatie en het onderscheid tussen de twee ziektebeelden. In regionale kranten en bladen werd de lezing aangekondigd met een focus op een breed publiek; nadrukkelijk richtte de campagne zich erop om zowel professioneel werkenden als leken voor dit onderwerp te interesseren.

Verwacht werd dat deze lezing effectief is ter bevordering van informatie en kennisoverdracht. Belangrijk hierbij was de vraag of de informatie die geboden werd aan mensen van verschillende doelgroepen zorgde voor een stijging in het kennisniveau. Om dit te onderzoeken werd de effectiviteit van de kennisoverdracht gemeten aan de hand van een aantal kennisvragen voor en na de lezing. Deze methode werd eerder succesvol toegepast in een evaluatie van voorlichting over het geheugen door Commissaris et al.¹ Verder werd verwacht dat het publiek tevreden na de lezing huiswaarts zou keren.

Tot slot werd de behoefte aan voorlichting over dementie van de doelgroepen onderzocht, omdat dit van belang is bij de ontwikkeling van nieuwe voorlichting en het verbeteren van bestaande voorlichting. Voor een goede interpretatie van de gegevens werd de onderzoekspopulatie opgesplitst in verschillende doelgroepen, namelijk in een groep mensen die zich zorgen maakten om zichzelf of een naaste, en mensen die de lezingenavond bezocht om professionele redenen.

Methode

Demografische kenmerken

Direct voor en na de lezing werd een vragenlijst ingevuld door alle toehoorders. Uiteindelijk zijn de gegevens geanalyseerd van 39 van de 44 toehoorders. Vijf toehoorders hadden niet de volledige vragenlijst voor en na de lezing ingevuld en zijn daarom niet meegenomen in de analyse. De groep bestond uit dertien mannen en 26 vrouwen, in leeftijd variërend van 22 tot 83 jaar, met een gemiddelde van 53 jaar. De proefpersonen werden verdeeld in twee groepen. De ene groep bestond uit professionals (n=19) die naar de lezing kwamen omdat ze in hun huidige of toekomstige beroep met het onderwerp te maken hadden. Het ging hierbij om verpleegkundigen (n=7, 36%), psychologen (n=3, 16%), docenten (n=2, 11%) beleidsmedewerkers in de zorg (n=2, 11%), studenten (n=2, 11%) of anderszins betrokkenen bij de zorg of de

ontwikkeling daarvan (n=3, 15%). De andere groep, de niet-professionals (n=20), was gekomen omdat men zich zorgen maakte over het geheugen of een persoonlijke interesse in het onderwerp had.

Het opleidingsniveau werd gemeten aan de hand van een 8-puntsschaal, variërend van lager algemeen onderwijs tot wetenschappelijk onderwijs.¹⁵

Evaluatievragenlijst

Door middel van een vragenlijst werden voor en na de lezing dezelfde vijf kennisvragen gesteld, om de kennistoename objectief te meten. De vragen hadden betrekking op algemene veronderstellingen en betroffen de kern van de boodschap van de lezing. De vijf vragen waren (met het goede antwoord): "Piekeren kan tot geheugenklachten leiden" (juist), "Dementerende mensen worden vaak depressief" (juist), "Depressie en dementie zijn makkelijk te onderscheiden" (onjuist), "Depressie kan een voorbode zijn van dementie" (juist), "Als je depressief bent op oudere leeftijd kun je kenmerken van dementie vertonen" (juist). Gevraagd werd of de stelling juist of onjuist was. 'Weet niet' kon aangekruist worden als men een antwoord niet wist. Voor elk goed antwoord werd een punt gescoord, voor een fout of geen antwoord werden geen punten gegeven. Dit werd opgeteld tot een totaalscore, met een maximum van vijf punten.

Daarnaast werd ook de tevredenheid van de proefpersonen onderzocht, door te vragen of de lezing aan de verwachtingen voldeed. Scoring vond plaats op een 5-puntsschaal oplopend van 'heel erg' (score 1) naar 'helemaal niet' (score 5).

Tot slot werden in de vragenlijst twee vragen gesteld, ook op een 5-puntsschaal, die betrekking hadden op de behoefte aan dit soort voorlichting en aan andere vormen van voorlichting.

Statistiek

De analyses op de resultaten van de kennisvragen werd uitgevoerd met behulp van een variantie-analyse voor herhaalde metingen (MANOVA), gecorrigeerd voor opleiding. De verschillen tussen de groepen werd gemeten met een t-toets. Als significantiegrens werd een alfaniveau aangehouden van 0.05.

Resultaten

Het opleidingsniveau verschilde binnen de twee groepen: de professionals waren significant hoger opgeleid dan de niet-professionals ($p=0.03$, gem. 4.2 vs. 5.6 op 8-puntsschaal).

De totaalscore op de kennistoets voor de twee groepen staat gegeven in figuur 1. In deze grafiek is te zien dat voorafgaand aan de lezing de professionals een significant hogere totaalscore hadden dan de niet-professionals ($p<0.01$). Na de lezing was er ten opzichte van voor de lezing een bijna significant verschil opgetreden ($p=0.057$); beide groepen waren verbeterd. De gemiddelde stijging in kennis was voor

beide groepen gelijk. Uit de resultaten over tevredenheid bleek dat de lezing voor beide groepen aan de verwachtingen voldeed (professionals gemiddelde score 2.4 en niet-professionals gemiddelde score 2.3 op 5-puntsschaal).

De behoefte aan deze vorm van voorlichting was voor niet-professionals groter dan voor professionals. Er bleek een significant verschil te zijn ($p=0.04$) tussen de behoefte van de niet-professionals (gemiddelde score 2.0 op 5-puntsschaal) en de professionals (gemiddelde score 3.1).

In antwoord op de vraag welke vorm van voorlichting op prijs werd gesteld, bleek dat beide groepen een voorlichtingsavond verkozen boven een andere vorm van voorlichting (niet-professionals 70% vs. professionals 44%). Uit deze vraag kwam ook duidelijk naar voren dat beide groepen geen behoefte hadden aan een gespreksgroep of aan informatie via een radioprogramma. Men kon ook een andere dan voorgenoemde wijzen van voorlichting invullen; van deze optie is echter geen gebruik gemaakt. De gegevens van de laatste vraag staan weergegeven in tabel 1.

Discussie

Voor en na de lezing is er significant verschil in kennis tussen professionals en niet-professionals. Dit kan worden verklaard door het verschil in voorkennis over het onderwerp van de lezing. Een belangrijke bevinding is dat zowel de professionals als de niet-professionals na de voordracht meer kennisvragen juist beantwoordden. Ook blijkt dat de lezing voor beide groepen aan de verwachtingen voldoet, gegeven de positieve beoordeling door de respondenten. Het belang van deze bevinding is, dat een relatief 'low-profile' lezing die gekenmerkt wordt door goedkoop en toegankelijk te zijn voor relatief grote aantallen mensen, effectief kan zijn in kennisoverdracht en positief geëvalueerd wordt.

Nadere bespreking behoeft het feit dat de professionele groep mogelijk een plafondeffect laat zien op de totaalscore van de kennisvragen (fig. 1). Voor toekomstig onderzoek is het daarom van belang een meetinstrument te gebruiken dat bestaat uit meerdere

Tabel 1. Reacties van respondenten op de vraag naar voorkeur van voorlichtingsvorm. (Reactions from the respondent when asked about their favourite type of education)

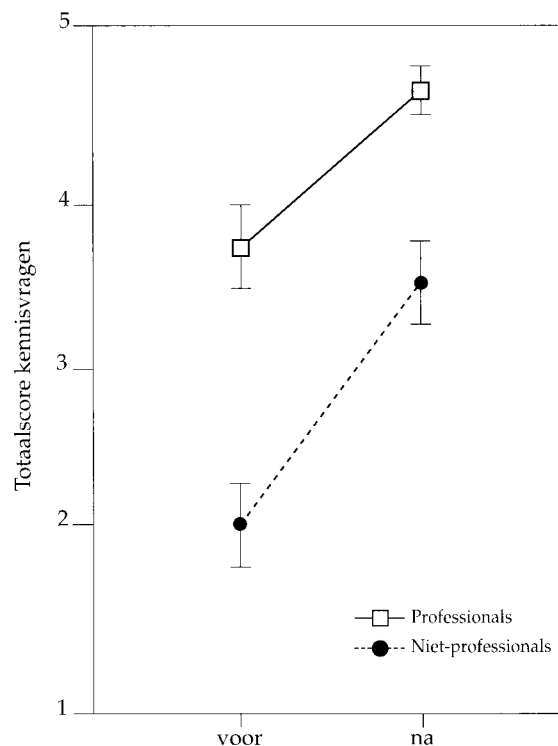
	Professionals	Niet-professionals
Welke voorlichtingsvorm stelt u op prijs?	n=14	n=16
'een algemene voorlichtingsavond'	44%	70%
'een informatiebrochure'	31%	18%
'een informatieprogramma of video'	25%	12%
'informatie via een radioprogramma'	0%	0%
'een gespreksgroep'	0%	0%

* Negen respondenten hebben deze vraag niet beantwoord.

items, waarvan de moeilijkheidsgraad een grotere spreiding heeft dan de kennisitems die zijn gebruikt in voorliggend onderzoek. Tevens moeten de gegevens met voorzichtigheid worden geïnterpreteerd in verband met het relatief lage aantal proefpersonen in dit onderzoek en de mogelijkheid van een selectiebias¹⁶, vanwege het feit dat de deelnemers uit zichzelf naar de lezing zijn gekomen. Tenslotte is in dit onderzoek met opzet sprake van dezelfde kennisvragenlijst in de voor- en nameting ten voordele van de vergelijkbaarheid. In een vervolgonderzoek met een groter aantal deelnemers zullen twee parallelle kennisvragenlijsten kunnen worden gebruikt.

Voor deze lezing kan geconcludeerd worden dat de informatie die geboden wordt passend is voor beide doelgroepen. Echter doordat met name de niet-professionals aangeven dat ze behoefte hebben aan deze voorlichting blijkt dat bij deze groep de behoeften anders liggen dan bij de professionals. Wanneer gekeken wordt naar wensen ten aanzien van voorlichtingsvorm blijken niet-professionals een grotere voorkeur te hebben voor een voorlichtingsbijeenkomst dan de professionals.

Concluderend geeft het onderzoek aan dat het inderdaad zinvol is om voorlichting te geven via openbare lezingen, hetgeen van groot belang is omdat dit een relatief efficiënte en goedkope aanpak is. Er is echter

Figuur 1. Totaalscore op vijf kennisvragen voor en na de lezing, opgesplitst in professionals en niet-professionals. [Total score on five knowledge items before and after the lecture, divided in professionals and non-professionals]

nog meer onderzoek nodig naar de behoeften en wensen van de doelgroepen met geheugenklachten of voor mensen met interesse in het geheugen. Aan de hand van een nadere inventarisatie zou een meer geïntegreerde strategie van verschillende voorlichtingsvormen kunnen worden samengesteld. Een lezing zoals hier geëvalueerd werd zou daar een onderdeel van kunnen uitmaken. Tevens is het voor toekomstig onderzoek nodig om rekening te houden met kenmerken en het kennisniveau van de doelgroepen. Dit is voor de ontwikkeling van goede voorlichting belangrijk, zodat informatie zo gericht mogelijk aangeboden kan worden.¹⁷

Literatuur

1. Commissaris CJAM, Verhey FRJ, Ponds RWHM, Jolles J, Kok G. Patient education about normal forgetfulness and dementia: Importance and effects. *Patient Education and Counselling* 1994;25:163-7.
2. Jolles J, Verhey FRJ, Riedel WJ, Houx PJ. Cognitive impairment in elderly people: Predisposing factors and implications for experimental drug studies. *Drugs and Aging* 1995;7:459-79.
3. Ponds RWHM. Forgetfulness and cognitive aging. Prevalence, characteristics and determinants [PhD Thesis]. Maastricht: Maastricht University; 1998.
4. Commissaris CJAM, Jolles J, Verhey FRJ, Ponds RWHM, Damoiseaux V, Kok G. Forgetfulness or dementia? Who is worried and why? *Eur J Public Health* 1996;6:297-9.
5. Commissaris CJAM, Pons RWHM, Jolles J. Subjective forgetfulness in a normal Dutch population: possibilities for health education and other interventions. *Patient Education and Counselling* 1998;34:25-32.
6. Chenoweth B, Spencer B. Dementia: the experience of family caregivers. *The Gerontologist* 1986;26:267-72.
7. Borne van den HW, Pruijn JFA. Informatiebehoefte en lotgenotencontact bij kankerpatiënten. *Gezondheid en Samenleving* 1984;5:180-7.
8. Woerkum van C, Kuiper D, Bos E. Informatieve communicatie: informatiedienstverlening. In: Woerkum van C, Kuiper D, Bos E, editors. *Communicatie en innovatie, een inleiding*. Alphen aan de Rijn: Samson; 1999.
9. Claxton G. *Wise Up. The Challenge of Lifelong Learning*. New York: Bloomsbury Publishing; 1999.
10. Consensus Conference on Dementia: Differential diagnosis of dementing diseases. *JAMA* 1987;258:3411-6.
11. Plugge LA, Verhey FRJ, Everdingen van JJE, Jolles J. Differential diagnoses of dementia: an experimental study into intra- and inter-discipline agreement. *Journal of Geriatric Psychiatry and Neurology* 1991;4(2):90-7.
12. Bligh DA. *What's the use of lectures?* Harmondsworth: Penguin; 1972.
13. Damoiseaux V, Molen vd HT, Kok GJ. *Gezondheidsvoorlichting en Gedragsverandering*. Assen: van Gorcum; 1993.
14. Ware JE, Williams RG. The dr. Fox effect: A study of lecturer effectiveness and ratings of instructions. *J Med Educ* 1975;50(2):149-56.
15. Bie de SE. *Standaardvragen 1987: Voorstellen voor uniformering van vraagstellingen naar achtergrondkenmerken en interviews [Standard questions 1987: Proposal for uniformisation of questions regarding background variables and interview]*. 2nd ed. Leiden, The Netherlands: Leiden University Press; 1987.
16. Bouter LM, Dongen van MCJM. *Epidemiologisch onderzoek: opzet en interpretatie*. Houten: Bohn Stafleu Van Loghum; 2000.
17. Haes de WFM. Voorlichting en onderzoek. *Nederlands Tijdschrift voor de Psychologie* 1985;40:77-86.